Eduskunnan lakivaliokunnalle
LaV@eduskunta.fi

2.3.2020 1 (3)

Kuuleminen
Hallituksen esitys 6/2020 vp eduskunnalle vankeusaikaisen rikollisuuden estämisen ja laitosturvallisuuden ylläpitämisen tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) on saanut lakivaliokunnalta lausuntopyynnön koskien hallituksen esitystä 6/2020 vp eduskunnalle vankeusaikaisen rikollisuuden estämisen ja laitosturvallisuuden ylläpitämisen tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi.

Asianajajaliitto lausuu esityksen johdosta kunnioittavasti seuraavaa.

Aluksi

Asianajajaliitto toteaa, että esitystä on monelta osin täsmennetty siitä, mitä se oli työryhmämietinnössä (Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin yhteistyö; OM:n mietintöjä ja lausuntoja 2019:36): Esityksessä näytetään myös kohtuullisen hyvin otetun huomioon lausuntokierroksella esitetty kritiikki, jota erityisesti Valtioneuvoston oikeuskansleri ja Eduskunnan oikeusasiamies mietintöön kohdisti ja Asianajajaliitto kannatti (ks. OM:n mietintöjä ja lausuntoja 2019:42, jossa on kyse lausuntoyhteenvedosta mietintöön).

Laitosturvallisuus on luonnollisesti erittäin tärkeä asia. Esityksessä liikutaan kuitenkin monella tavalla perusoikeusherkällä alueella. Vaikka henkilö luonnollisesti laitokseen jouduttuaan joutuu monella tavalla luopumaan yksityisyydestään, on pitkälle menevä yksityisyydensuojaan puuttuminen – etenkin enemmän kuin laitosturvallisuus välttämättä edellyttää – kuitenkin aina kyettävä perustelemaan riittävän vakuuttavasti. Esimerkiksi tekninen valvonta on juuri sellaista yksityisyydensuojaan puuttumista, jossa ollaan nopeasti oikeuksien kollisiotilanteessa. Asianajajaliitto kiinnittääkin lausunnossaan huomiota nimenomaan kysymyksiin perusoikeuksien rajoittamisesta ja yksityisyyden suojaan puuttumiseen.

Ehdotettu vankeuslain 16 luvun 1 a § (koskee myös tutkintavankeuslain 11 luvun 1 §:ää)

Ehdotetussa vankeuslain 16 luvun 1 a §:ssä mahdollistettaisiin yleisten tilojen ympärivuorokautinen tekninen valvonta. Esityksen mukaan pykälä ei mahdollistaisi yleistä äänen tallentamista, mitä Asianajajaliitto pitää selvänä parannuksena/täsmennyksenä työryhmämietinnössä esitettyyn.

Simonkatu 12 B 20 *Puhelin* (09) 6866 120 info@asianajajaliitto.fi
00100 Helsinki *Faksi* (09) 6866 1299 www.asianajajaliitto.fi
Simonsgatan 12 B 20 *Tel.* +358 9 6866 120 info@advokatforbundet.fi
00100 Helsingfors *Fax* +358 9 6866 1299 www.advokatforbundet.fi

Esityksessä rajattaisiin myös pois tekninen valvonta eli käytännössä kuvan välittäminen ja tallentaminen vankien asuinselleissä, WC-tiloissa, pukeutumistiloissa ja muissa vastaavissa paikoissa. Rajaus on perusteltu, vaikka käsite ”muu vastaava paikka” jättääkin tulkinnanvaraa.

Esityksessä sinänsä korostetaan, että säännöksessä tarkoitettua yleistä valvontaa ei voitaisi käyttää nimenomaisesti yksittäiseen vankiin kohdistuvaan tarkkailuun (esityksen s. 36). Toisaalta tosiasiallisesti yleinen valvonta kattaa kaikki yleiset tilat, joita voidaan käyttää mm. suoritettaessa henkilöntarkastuksia (vankeuslain 16 luvun 4 §), jolloin kyseeseen voi tulla esimerkiksi vangin riisuttaminen. Poissuljettua ei ole sekään, että henkilönkatsastus suoritetaan yleisiksi tiloiksi katsotussa paikassa, jolloin kuvan välittäminen ja tallentaminen olisi mahdollista.

Sekä henkilönkatsastuksessa että henkilöntarkastuksessa liikutaan ihmisarvoisen kohtelun kannalta herkillä alueilla, kuten Rikosseuraamuslaitoksen ohjeessa henkilöntarkastuksesta (dnro 1/004/2015) sinänsä todetaankin. Kuvan välittäminen ja ennen kaikkea pidempiaikainen tallentaminen tämänkaltaisessa tilanteessa tulisi olla täysin poikkeuksellista, mihin lakivaliokunnan tulisi kiinnittää huomiota. Nyt esityksessä ainoastaan todetaan tallenteiden säilyttämisestä seuraavaa (s. 36):

> Käytännössä teknisen valvonnan tallenteet säilyvät tietyn aikaa, minkä jälkeen aiemman materiaalin päälle tallennetaan uutta. Joissain tilanteissa kuvatallenteita voidaan käyttää esimerkiksi kurinpitoasian selvittämiseen tai ne on muuten tarpeen säilyttää esimerkiksi henkilötietojen käsittelystä rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain mukaisena rekisteritietona. Tällöin yksittäisiä vankeja koskevien tallenteiden säilyttämisen edellytykset määräytyvät henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain perusteella.

Käytännössä esitetty sääntely mahdollistaisi siis ympärivuorokautisen teknisen valvonnan, jossa kuvaa tallennettaisiin huomattavan pitkäksi ajaksi, jopa 10 vuoden ajaksi siitä, kun henkilö on viimeksi vapautunut Rikosseuraamuslaitoksen yksiköstä (viittaussäännöksen perusteella laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa 34 § 1 momentin 3 kohta). Lakivaliokunnan tulisi korostaa sitä, että tallenteita säilytettäisiin ainoastaan välttämätön aika – ottaen huomioon myös yksittäisen vangin tai tutkintavangin oikeusturva. Lisäksi asiassa tulisi pohtia sitäkin mahdollisuutta, että henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus lähtökohtaisesti aina toteutettaisiin muussa kuin yleisessä tilassa. Tällöin päätös tilanteen teknisen tarkkailun osalta tulisi aina tehdä jokaisessa tapauksessa yksi kerrallaan, mikä puolestaan parantaisi kohdehenkilön yksityisyydensuojaa.

Tapaamisten valvonta

Vankeuslain 16 luvun 1 a §:n 3 momentissa ehdotetaan viittaussäännöstä muihin teknistä valvontaa koskeviin säännöksiin, mm. vankeuslain 13 lukuun, jossa säädetään tapaamisten valvonnasta. Erityisesti Asianajajaliitto viittaa tältä osin vangin ja hänen oikeudellisen avustajansa eli vankeuslain 12 luvun 4 §:ssä tarkoitetun asiamiehen tapaamisiin (vastaava säännös tutkintavankien osalta on tutkintavankeuslain 9 luvun 4 §:ssä ja yleisesti valvonnan osalta 11 luvun 1 §:sä). Vankeuslain 13 luvun 6 §:ssä säädetään seuraavaa:

> Vangille on varattava mahdollisuus tavata 12 luvun 4 §:ssä tarkoitettua asiamiestä muiden henkilöiden olematta läsnä.
>
> Tapaamista voidaan valvoa, jos se on välttämätöntä vankilan järjestyksen tai turvallisuuden ylläpitämiseksi taikka jos vanki tai asiamies sitä nimenomaisesti pyytää. Valvonta suoritetaan näköyhteyden tai teknisen laitteen avulla vangin ja asiamiehen välistä keskustelua kuulematta ja tallentamatta. Tapaaminen voidaan tarvittaessa järjestää myös tilassa, jossa vangin ja asiamiehen välissä on rakenteellisia esteitä. Tapaamisen valvonnasta on ennen valvonnan aloittamista ilmoitettava vangille ja hänen asiamiehelleen.

Vangin ja hänen asiamiehensä tapaamiset tapahtuvat käytännössä poikkeuksetta vankilan yleisissä tiloissa. Asianajajaliitto pitää sinänsä itsestään selvänä, että vastoin vankeuslain 13 luvun 6 §:ssä säädettyjä edellytyksiä asiamiestapaamisia saa koskaan valvoa. Tämä olisi kuitenkin perusteluissa selvästi tuotava esiin. Sääntelyyn ei tältä osin pidä jättää mitään tulkinnanvaraisuuksia siitä, että yleiset tilat olisivat mahdollisesti ympärivuorokautisessa teknisessä valvonnassa, ja että asiamiestapaamisten osalta tulisi valvonta eli kuvan välittäminen ja tallentaminen aina erikseen keskeyttää.

Selkeimmin asia on luonnollisesti ratkaistavissa siten, että ympärivuorokautista teknistä valvontaa ei ainakaan kaikissa vankilan yleisissä tiloissa toteuteta ja että tapaamistilojen osalta tekninen valvonta tulisi aina erikseen aloittaa eikä päinvastoin erikseen lopettaa, kuten käytännössä nyt esitetyssä muodossa tulisi tapahtua. Tämä on myös vallitseva käytäntö esimerkiksi Vantaan vankilassa; kuvan välittäminen tapaamishuoneista on Asianajajaliiton käsityksen mukaan tapaamishuoneista koko ajan päällä. Kun nyt on tarkoitus täsmentää teknistä tarkkailua laitoksissa, tulisi tähän seikkaan kiinnittää erityistä huomiota.

Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa

Tämän lain 3 luvun osalta Asianajajaliitto yleisesti korostaa, että tietojen luovuttamisesta Rikosseuraamuslaitokselta esitutkintaviranomaisille ei saa muodostua automaatiota, vaan tietojen luovuttaminen tulee aina harkita yksittäistapauksessa erikseen. Kun vangilla ei esim. 8 §:ssä säädettyyn turvallisuusrekisteriin ole lainkaan tarkastusoikeutta, Asianajajaliitto korostaa myös sitä, että tietojen oikeellisuuden säännönmukaiseen arviointiin tulee kiinnittää jatkuvaa huomiota.

Helsingissä, 2. maaliskuuta 2020

SUOMEN ASIANAJAJALIITON PUOLESTA

Jussi Sarvikivi
asianajaja
Helsinki